

Academiejaar 2015-2016

campus Gent – campus Bxl (onderlijn wat van toepassing is)

architectuur aAD – eAD – REAL – uAD (onderlijn wat van toepassing is)

ma2ar - atelierfiche masterproef 34
deel A – toelichting opdracht

semester	4 EAD Verzet
startweek	W1 (+ deel SEM1)
aantal weken	17 (+ deel SEM 1)
reviewweek / indienmoment	W17
studiepunten	30
docenten	Jo Van Den Berghe

titel opdracht

(On)Gezien: Meesterwerken als Verzet

doelstellingen

algemeen:

“Het materialiseren en anatomiseren van de lijfelijkheid van een (on)zichtbare architectuur in een kwetsbare context”.

specifiek:

Architectuur is zeer determinerend in de wereld. Architectuur maken impliceert het besef wat een werk in en met de wereld doet. De student moet tonen dat (en hoe) de culturele resistentie (duurzaamheid) van een ‘werk’ kan verbeterd worden door het anatomiseren van lijf en materie van een context (geologie, topografie), en van een werk dat daaruit geleidelijk materialiseert (detail, fragment, geheel).

inhoud: thema en programma

algemeen:

De actuele polemiek tussen enerzijds een iconische architectuurproductie die het architectuurdiscours beheerst door een opgedreven mediativering, en anderzijds architectuurpraktijken—vaak op kleinere schaal—die zich daar tegen verzetten in meer kritische ‘ways of practice’ is het uitgangspunt van dit onderzoek.

Vaak is deze iconische architectuurproductie zelf-referentieel en distantieert zij zich van relevante maatschappelijke vragen (de 'context')¹.

De masterproef neemt een duidelijk standpunt in in deze polemiek en gaat op zoek naar vormen van verzet tegen de iconische architectuurproductie en haar discours. De masterproef doet dit door betekenisvolle onderstromen/tegenculturen te traceren/genereren door middel van het ontwerpen van nieuwe architectuur-proposities, door de haalbaarheid van deze proposities te bewijzen (het materialiseren en anatomiseren ervan in hun contexten) en door deze zorgvuldig te situeren in (de periferie van) de architectuurdiscipline. Van uit deze masterproef kunnen ze als veelvuldige 'vervolgpraktijken' infiltreren naar het hart van de discipline. Daardoor wordt de impact-factor van dit verzet groter.

Er kan worden vastgesteld dat de iconische architectuur nog steeds doorgaat, maar tegelijk kan niet worden ontkend dat ze ook onder druk staat ten gevolge van de aanslepende financiële crisis sinds de crash van 2008. Vanuit deze kritische observaties kan de financiële crisis ook als een 'cultureel voordeel' worden gelezen. Met andere woorden: ontstaat hier nu een vacuum, en de opportuniteit om dit vacuum betekenisvol in te vullen? En zo ja, hoe moet dat dan? Met een kritische en reflectieve praktijk misschien? De student 'ontwerpt' haar/zijn versie van deze kritische en reflectieve praktijk. Hoe moet die er uit zien?

De student beantwoordt deze vraag door middel van het ontwerpen van een 'afwezige' architectuur in een kwetsbare context. (On)Gezien op het eerste zicht, maar bij nader toezien ... De nieuw ontworpen architectuur wordt één met het 'maquis' van de context. Opgaan in dit 'maquis' verhoogt het impact-potentieel van het nieuwe werk (guerilla tactics).

Hiermee wordt de student gevraagd een standpunt in te nemen ten opzichte van de *ma's tu vu-ambities* van de iconische architectuur, en maakt zij/hij haar/zijn eigen versie van dit gematerialiseerd verzet.

Dergelijk verzet wordt pas effectief als de maakbaarheid ervan wordt gedemonstreerd door de student. Om deze reden wordt verwacht dat de student het ontwerp bedenkt vanuit/gericht naar de maakbare materialiteit en fysicaliteit. De architect en de materie, oog in oog met elkaar. Op deze manier stelt de student zichzelf in staat haar/zijn meesterschap—Master in de Architectuur—te bewijzen.

Het geheel (o.a. ook de intieme dialoog met de context), het fragment (de strategische tussen-schaal) en het architectuurdetail zijn de drie schalen waarop de student oordeelkundig zal opereren in dit ontwerpend onderzoek. Deze drie schalen worden geïntegreerd bespeeld doorheen het volledige proces, met alternerende accenten op één van deze schalen.

Programma: is vrij door de student te bepalen, maar zal voortkomen uit een zorgvuldige analyse van de gekozen kwetsbare context.

Met het selecteren van de kwetsbare context en het definiëren van het programma formuleert de student mee de onderzoeksvraag.

---

¹ Zie o.a. de felle reactie van Patrik Schumacher (Zaha Hadid Architects) op de thema's die zijn voorgesteld door Alejandro Aravena, curator van de Architectuurbiënnale van Venetië 2016. Of zoals Paolo Baratta, president van de Biënnale, het stelt: "This Biennale intends to react once again to the gap between architecture and civil society, which in recent decades has transformed architecture into spectacle on the one hand, yet made it dispensable on the other".

timing en werking

Timing

Reviews met ijkpunt (quoting 'go' / 'no go'): week 1, week 7, week 14. Minstens twee maal 'go' om door te gaan naar eindjury.

FASE 1: oktober 2015-februari 2016 (voortraject semester 3).

1. introductie en toelichting van de opdracht (12 oktober 2015);
2. oriënterende workshop (6 november 2015), en keuze atelier;
3. tweede helft december: herlezing opdrachtomschrijving, interne discussie, scherpstelling focus tegen februari;
4. student:
  - de student bezoekt ofwel 'Scarpa', ofwel 'Siza en Souto de Moura', of beiden (zie verplichte literatuur) en doet daar het nodige veldwerk. Deze reizen kunnen hetzij fysiek ondernomen worden, hetzij mentaal van hieruit mits grondige studie van de referentiewerken.
  - opzoeken, bezoeken en onderzoeken (observatie en analyse) van drie kwetsbare contexten. De kwetsbare contexten kunnen provocatief en ogenschijnlijk onmogelijk zijn, maar ze zijn vatbaar voor de toevoeging van een nieuw stuk bouwbaar architectuur;
  - één kwetsbare context selecteren, en deze selectie argumenteren in beeld en tekst (1000 – 2000 woorden);
5. de student presenteert de voorgaande stappen 1 t.e.m. 4 tijdens de eerste sessie van semester 2 (met quoting).

FASE 2: WEEK 1 T.E.M. WEEK 14

1. het uitwerken van een architectuurontwerp in de topografie, materie, morfologie, geschiedenis en 'soul' van de kwetsbare context. Deze intieme dialoog leidt tot het fysiek ervaarbare—dus ook o.a. schaal 1/1—door middel van de werkstukken (de architectuurtekening, de architectuurmaquette, andere, ... het innemen van een standpunt en het ontwikkelen van een kritische reflectieve praktijk met bijhorend architectuur-discours. Standpunt, reflectieve praktijk en discours ontstaan vanuit het ontwerpen, en staan daar niet los van;
2. de onderzoeks-schalen (geheel-fragment-detail) blijven permanent met elkaar geconnecteerd wat moet leiden tot inhoudelijke en materiële consistentie, en tot materialisatie (maakbaarheid) en het anatomiseren van het architectuurdetail (schaal 1/10, 1/1), het architectuurfragment (schaal 1/10, 1/33) en het geheel.

FASE 3: WEEK 15 T.E.M. WEEK 17

1. Het hele onderzoek wordt op heldere wijze geproduceerd in een reeks van 'Meesterwerken' (Master in de Architectuur), d.w.z. werkstukken die samen de hele onderzoeksoutput tonen, communiceerbaar maken (dissemineren) en een consistent beeld genereren van het detail-het fragment-het geheel (onderlinge samenhang) en de kritische reflectieve praktijk;
2. De reflectienota is één van de werkstukken. Deze paper is een diepgaande reflectie over het thema van het verzet, de positionering van het eigen werk als nieuwe kritische reflectieve praktijk. De paper geeft blijk van een ontwikkeld discours over de betekenis van het actuele architecturale handelen;
3. De student overlegt met de andere studenten om te komen tot een uitgebalanceerde tentoonstelling die de setting zal zijn voor de presentatie van het masterproefproject voor een externe jury.

Werking

Dit atelier loopt parallel en op dezelfde momenten met het tweede atelier-masterproef eAD. Eigen atelierwerking van de twee ateliers, met gezamenlijke reviewmomenten en atelieroverschrijding m.b.t. TC en reflectienota.

Daarnaast zijn er de gemeenschappelijke ad-hoc en pop-up uitwisselingsmomenten.

studiemateriaal

Ieder project is contextgebonden en meerlagig. Het studiemateriaal zal voor iedereen anders zijn en benoemd worden tijdens de begeleiding. Dit is met andere woorden sterk afhankelijk van het individueel ontwikkelde parcours van de student(e) en van de gekozen onderzoeksmethode.

evaluatievorm

De output wordt voorgesteld in de wekelijkse ateliersessies en op verschillende interne toonmomenten waar de ganse groep bij aanwezig is. Finaal is er de eindpresentatie voor een externe jury.

evaluatiecriteria

algemeen: zie bijhorende competentiematrix en ects-fiche.

specifiek:

- helderheid en diepgang van de omgang met de thematiek;
- diepgang en consistentie in het onderzoeksproces;
- duidelijke inbedding in ruimere architecturale vraagstelling (onderzoeksdimensie);
- vormgeving van de output en communicatief gehalte ervan (dient onafhankelijk van de auteur begrijpbaar te zijn);
- correcte verwerking van bronmateriaal (onderzoeksdimensie);
- expressie van het ontwerp.

vormvereisten output

Ingevolge de specificiteit van het onderzoeksspoor dat elke student uitzet zal de output per student een specificiteit hebben.

Maar: deze masterproef geeft een belangrijk statuut aan de architectuurtekening (en –maquette) als discipline-eigen onderzoeksinstrument. Bijgevolg zal de architectuurtekening een centrale rol vervullen in de onderzoeksmethode, en in de vorm van de onderzoeksoutput.

Literatuurlijst en referenties

Verplichte literatuur:

De student onderneemt één van de twee hieronder vermelde reizen als ‘verplichte literatuur’ (REIS 1 of REIS 2).

‘Verplichte literatuur’ moet hier worden gelezen als ‘facultatief’ te bezoeken maar ‘verplicht grondig te onderzoeken.’

De student ‘reist’ verplicht doorheen de teksten (REIS 3).

‘REIS 1’:

- Scarpa, C. (1957-1975), Castelvecchio, Verona, Italië.
- Scarpa, C. (1957-1958), Olivetti Showroom, Venetië, Italië.
- Scarpa, C. (1961-1963), Fondazione Querini Stampalia, Venetië, Italië.
- de tekeningen van Carlo Scarpa.

‘REIS 2’:

- Siza, A. (1988-1992), Museo de Arte Contemporaneo, Santiago de Compostela, Spanje.

- de (ontwerp)schetsen van Alvaro Siza.
- Souto de Moura, E. (1989-1997), Pousada Santa Maria do Bouro, Amares, Portugal.
- Souto de Moura, E. (1997-2001), Cadeia da Relação Fotografiefentrum, Campos Mártires da Patria, Porto, Portugal.
- Souto de Moura, E. (1990-1993), House 1, Lugar do Porto Manso, Baião, Portugal.
- Souto de Moura, E. (1991-1998), Detached House, Travesa do Souto, Moledo do Minho, Caminha, Portugal.

- ‘REIS 3’:
- Woods, L. (2009), *Architecture and Resistance*, <https://lebbeuswoods.wordpress.com/2009/05/09/architecture-and-resistance/>
- Woods, L., *Thoughts on Architecture of Resistance*.
<http://www.lebbeuswoods.net/LW-ResistanceText2.pdf>
- Schumacher, P. (2015), *In Defence of Stars and Icons: the denunciation of architectural icons and stars is itself superficial and ignorant!*
<https://www.facebook.com/patrik.schumacher.10/posts/10205380818112860>
https://www.facebook.com/permalink.php?id=650172155114844&story_fbid=709105152554877
- Eisenman, P. (2004), *Liberal Views Have Never Built Anything of any Value*.
<http://archinect.com/features/article/4618/peter-eisenman-liberal-views-have-never-built-anything-of-any-value>.
- Eisenman, P. (2007), *Manifesto 20: Against Spectacle*.
<http://www.iconeye.com/404/item/3015-manifesto->
- Zaera Polo, A. (1997), *A Conversation with Peter Eisenman: Eisenman's Machine of Infinite Resistance*, in: El Croquis N°83, Madrid, Spanje, pp. 6-35.
<http://pt.scribd.com/doc/276864805/El-Croquis-83-Peter-Eisenman-1990-1997#scribd>.

Literatuurlijst en Referenties: sterk aanbevolen literatuur.

- Caruso, A. (1997), *Sigurd Lewerentz and a Material Basis of Form*, in Oase Issue 45/46, pp. 88-95, Amsterdam, The Netherlands.
- Caruso, A. (2009), *Whatever Happened to Analogue Architecture*, in AA Files Issue 59, London, UK, pp. 74-75.
- Evans, R. (1997), *Translations from Drawing to Building and Other Essays*, Architectural Association, London, UK.
- Frampton, K. (1995), *Studies in Tectonic Culture. The Poetics of Construction in Nineteenth and Twentieth Century Architecture*, edited by John Cava, the MIT Press, Cambridge, Massachusetts, US.
- Holl, S. (1989), *Anchoring*, Princeton Architectural Press, New York, US, pp. 9-12.
- Latour, B., and Yaneva, A. (2008), “Give me a Gun and I will make all the Buildings move”: an Ant’s view of architecture, in Geiser, Reto (ed.), *Explorations in: Architecture: Teaching, Design, Research*, Birkhäuser, Basel, Switzerland, pp. 80-89.
- Moravánsky, Ā (2005), *Tectonics and Topography*, in: Bearth & Deplazes: *Konstrukte / Constructs*, Quart Verlag, Luzern, Switzerland, pp. 265-271.
- Pérez-Gómez, A. (2001), *The Revelation of Order, Perspective and Architectural Representation*, This is not Architecture, ed. Rattenbury, Routledge Press, New York, US.
- Sergison, S. and Bates, J. (2005), *Resistance*, Interview with Jonathan Sergison and Stephen Bates, in 2G nr. 34, Editorial Gustavo Gili, Barcelona, Spain, pp. 130-133.

ma2ar - atelierfiche masterproef 34

deel B – verplaatsingen gelinkt aan deze opdracht

Het document dient pas tegen 15 oktober te worden ingediend. Op die manier bestaat er gelegenheid voor overleg met collega's en studenten.

Indien de docent aangeeft dat een uitstap/reis verplicht is beschouwt de school en de studentenvoorziening de uitstap als curriculum-gebonden.

Indien de docent aangeeft dat een uitstap/reis facultatief is beschouwt de school en de studentenvoorziening de uitstap als niet curriculum-gebonden. Niet curriculum-gebonden betekent niet dat de uitstap niet toepasselijk is. Deelnemen is echter geen absolute noodzaak om de opdracht te kunnen uitvoeren.

Vergeet niet de reis te registreren op KU Loket (onder Personeel/Zendingen registreren)

Noteer hier de studiereis/-reizen gekoppeld aan deze opdracht:

Locatie	datum (dd.mm.jjjj) of periode (dd.mm.jjjj - dd.mm.jjjj)	Verplicht (V) of Facultatief (F)
Venetië	Vrij te bepalen door de student, maar voor de start van semester 2	facultatief
Galicië en Noord-Portugal	Vrij te bepalen door de student, maar voor de start van semester 2	facultatief

Noteer hier de locatie(s) waar studenten voor deze opdracht zullen werken:

Locatie	datum (dd.mm.jjjj) of periode (dd.mm.jjjj - dd.mm.jjjj)
Venetië	Vrij te bepalen door de student
Galicië en Noord-Portugal	Vrij te bepalen door de student

breng hier eventueel beeldmateriaal in: